

ВЧЕНИЙ ВИСОКОЇ ДУМКИ: ДОКТОР НАУК, ПЕДАГОГ: СОРОК РОКІВ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Микола САДОВИЙ

Стаття присвячена 40-річчю наукової, педагогічної та громадської діяльності вченого високої наукової думки, патріота своєї справи, вчителя вчителів, товариша Степана Петровича Величка.

The article is devoted to the 40th anniversary of scientific, educational and social activities of high academic scientific thought, the patriot of his craft, a teacher of teachers, a friend of Stepan Petrovich Velychko.

Незаперечним фактом є унікальність кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Ця унікальність зводиться до того, що тривалий час кафедра є єдиною в Україні, де працює потужний і знаний серед вчених колектив фізиків-методистів. Серед 10 її членів три доктори педагогічних наук за профілем теорія і методика навчання фізики, один кандидат фізико-математичних наук і один кандидат технічних наук, два докторанти, які здійснюють дослідження з проблем теорії та методики навчання фізики, а решта кандидати педагогічних наук з теорії та методики навчання фізики. Унікальність кафедри полягає і в тому, що до її складу входять постаті, фаховий авторитет яких безсумнівний, підкріплений вагомими практичними результатами діяльності, що пройшли випробування життям. До таких постатей відноситься визнаний серед науковців держави та за її межами

багаторічний керівник кафедри фізики та методики її викладання – Величко Степан Петрович, доктор педагогічних наук, професор. Зроблене ним на терені теорії та методики навчання фізики вражає масштабністю і різноплановістю. Створення унікальних приладів для дослідження фізичних явищ та процесів оптики, спектральний аналіз, заснований на голографічних решітках, методологія дидактики фізики, створення ґрунтовних монографій та посібників для науковців, студентів та учителів фізики. Йому присуджена третя премія Республіканської виставки-ярмарки «Розробка нових засобів навчання», рішенням Міжнародного Правління Соросівської Програми підтримки освіти в галузі точних наук (ISSP) присуджено грант (APU 062013) Соросівського доцента, «Відмінник освіти України», медаль Петра Могили, Почесна Грамота Верховної Ради України, відзнаки МОН, місцевих органів влади, університету. Це далеко не повний перелік наукового доробку вченого за 40 років науково-педагогічної діяльності у КДПУ ім. В. Винниченка.

Характер людини, сила її духу, настирливість у досягненні поставленої мети формуються ще у дитинстві батьками, і особливо середовищем рідного населеного пункту, людьми односельцями, навколишньою природою тощо. Народився Степан Петрович 13 серпня 1947 року в мальовничому селі Станкувате Вільшанського району Кіровоградської області у звичайній селянській сім'ї.

Батько Петро Сергійович був тямущою людиною, здобув економічну освіту і все життя працював бухгалтером у колгоспі. Нестямно любив працювати на землі, дбав про розвиток

села, господарства, змалку привчав трьох синів до роботи. Практично з 12 років Степан – головний помічник на присадибному господарстві.

Лагідна і тендітна мама Ірина Іванівна все життя працювала у місцевому колгоспі на польових роботах. Посівна, ланка, збір урожаю і боротьба за нього якраз і лягали на ніжні руки жінок села. Чоловік працював бухгалтером колгоспу і могла б мати іншу роботу, більш кабінетну, але вона не такої вдачі. Їй в полі було краще, вона поле любила і донині любить. Такі люди населяють Вільшанщину – мальовничий, чарівний куточок на карті Кіровоградщини, що славиться землями родючими, водами цілющими, травами, росами вмитими і людьми добрими, працювотими.

Засноване село Станкувате в 1763-1764 роках болгарськими переселенцями з села Алфатар (Болгарія). Тоді точилася затяжна війна між Туреччиною і Болгарією, яку вів болгарський народ за свою незалежність. Близько 500 нескорених болгар (серед них і предки Степана Петровича) звернулися до російського царя з проханням надати їм притулок, захистити від яничарів. Їм було милостиво дозволено заселяти безкраї південні степи і надано можливість зайняти стільки землі, скільки за день зможуть здолати запряжені у вози з домашнім скарбом їх воли. Так пов'язала доля болгар з Вільшанським районом. Тоді виникли назви сіл, де оселились болгары: Добре, Добрянка, Станкувате, Дорожинка.

Тут переплелися і долі, і звичаї, і традиції українські та болгарські. Вони залишили у спадок нетлінні духовні скарби, етнічно-болгарський фольклор, які й сьогодні примножуються й розвиваються. Місце для поселення було обрано не випадково. Рядом проходить славно відомий з давніх-давен Чорний шлях, який починався в Польщі, йшов на Львів, Умань, Торговицю, через річку Синюху, Вільшанку, Добровеличківку, поряд з Малою та Великою Виссю, проходив Бобринець, доходив до витоку Ташлика і Бугу та Караванного шляху. Чорний шлях дістав свою назву від Знам'янського Чорного лісу. Цим шляхом користувалися ще київські князі Олег, Ігор, Святослав. В XV-XVII століттях Чорний шлях набуває великого стратегічного значення: його широко використовують кримські татари для розбійницьких нападів на Україну. По цьому шляху подорожували російські царі тощо.

Село розташоване за 18 км на схід від районного центру та за 22 км від станції Бандурка Одесько-Кишинівської залізниці. Важкого 1923 року тут виникло одне з перших болгарських колективних господарств краю «Новий шлях». Пізніше у Станкуватому знаходилась центральна садиба колгоспу ім. XXI з'їзду КПРС. Жителі обробляли 2462 га сільськогосподарських угідь. Основні виробничі напрями господарства – зерновий та м'ясо-молочний. Земля і люди особливі. Щорічно хлібороби збирали по 37,2 центнера озимої пшениці з гектара. Крім цього тваринники одержували по 532,5 центнера молока на 100 га сільськогосподарських угідь. За трудові успіхи 52 колгоспники нагороджені орденами і медалями, голова правління колгоспу В.П. Коноваленко відзначений орденом Леніна. Керівник господарства приглядався до молоді і виділяв здібного у навчанні хлопчину Степана, мав надію, що виростить і собі заміну. І напевно не помилявся, обравши сільськогосподарську професію Степан Петрович досяг би не менш вагомих результатів.

Дитячі роки проведені у місцевій восьмирічній школі, Будинку культури, бібліотеці з книжковим фондом у 10 тисяч примірників. У таких умовах, серед таких людей формувалась особистість майбутнього вченого, який пов'язав свою долю з викладацькою роботою, з вихованням молоді.

Після закінчення Добрівської середньої школи перед Степаном Петровичем постав вибір: можна прислухатись до керівника господарства, чи поради учительки фізики, доброї учительки-мами, учительки-товариша Нелі Іванівни Осадчої. Обрав фізико-математичний факультет Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського. І тут проявляється неспокійна болгарко-українська вдача. Крім успішного навчання першокурсник Степан Петрович вступає до оперативного комсомольського студентського загону, який здійснював плідну і вагомую виховну роботу серед молоді, залучаючи її до корисних справ: двічі на місяць здійснюються рейди з підтримки правопорядку у Жовтневому районі м. Одеси, постійне чергування у дитячій кімнаті міліції.

Не хотів сидіти на «шиї» у батьків і намагався самостійно, окрім стипендії, заробити на життя. Під час навчання на другому й третьому курсі вночі у складі студентського загону

працював вантажником в Одеському порту, на кондитерській фабриці. На четвертому курсі освоїв робочу професію оператора штампувального станка на заводі «Червоний плуг». Пізніше в нагоді стали здобуті навички при виготовленні приладів, це помітно і нині. Під час літніх канікул у складі студенського будівельного загону «Луч-3», «Луч-4» і «Срмак» у 1968-1970 роках за комсомольськими путівками їздив на новобудови Тюменської та Курганської областей, де працював каменярем, штукатуром, теслею, керував вузлом з виготовлення бетону. П'ятикурснику доручили викладацьку роботу в Гулянській середній школі Красноокнянського району Одеської області. Там одержав і трудову книжку педагога-фізика по завершенню навчання в інституті.

Постійно навідувався до рідного села. Неспокійна вдача змушувала рухатись далі. У школі проявились перші бажання зайнятись науковою діяльністю. Завітав до Кіровоградського педінституту, де познайомився з людиною незвичайного гатунку Іваном Захаровичем Ковальовим, неспокійним експериментатором-оптиком Ігорем Васильовичем Поповим. Молодого вчителя взяли на роботу спочатку старшим лаборантом, а потім завідувачем кабінетом і навчальними лабораторіями кафедри методики навчання фізики. Тут були проведені перші дослідження, розроблені перші нові у шкільному курсі фізики досліди, написані перші статті. На той час вимоги до них були не аби які. Після написання статті й подання до редакції збірника статей (в Україні їх було два: один у Київському педінституті, а другий у Науково-дослідному інституті педагогіки) вони рецензувались. Причому рецензент не знав чия стаття у нього на рецензії, прізвище автора не вказувалось. Потім виправлялись зауваження і стаття друкувалась, або відхилялась. За надруковані статті автор обов'язково одержував невеликий гонорар.

Науковими доробками Степана Петровича зацікавились науковці О.І. Бугайов, С.У. Гончаренко, ректорат інституту. Перспективного науковця направили до аспірантури Інституту змісту і методів навчання АПН СРСР м. Москва. Там був розроблений перший вагомий прилад Степана Петровича з спектрального аналізу і захищена кандидатська дисертація. Молодого кандидата педагогічних наук обирають старшим викладачем кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського педінституту, потім доцентом, а згодом доручають очолювати кафедру загальної фізики та методики її викладання.

Багато хороших, здібних науковців, здобувши науковий ступінь кандидата, на цьому й припиняють свій ріст. Проте це не про Степана Петровича. Він знову «штурмує» наукові висоти й поступає до докторантури в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова. У 1998 році успішно захищає докторську дисертацію й знову обирається на посаду завідувача кафедрою фізики та методики її викладання КДПУ імені Володимира Винниченка. Після пенсійних реформаций 2012 року та значної зміни педагогічної спрямованості фізико-математичного факультету перейшов на посаду професора і ще більше поринув у науково-дослідну роботу, очолюючи Науковий центр.

Степан Петрович розробив ефективну систему навчальних дослідів для ознайомлення школярів і студентів з основами спектроскопії, голографії та квантової фізики, створив оригінальні нові комплекти навчального обладнання «Універсальний спектральний комплект УСК-6», комплект «Оптика», «Оптика-класика», «Оптична міні-лава», комплект саморобного обладнання для виконання дослідів на основі лазера, прилад для графічного запису деформації, прилад для вивчення газових законів тощо.

За час роботи у Кіровоградському державному педагогічному університеті викладав курс загальної фізики, історію фізики, ОНД, постійно читає дисципліну «Шкільний курс фізики та методика її викладання». Розробив і запровадив у навчальний процес серію спецкурсів: «Організація та керівництво технічною творчістю учнів у школі», «Виховна робота з фізики в середній школі» (1985-1987 роки). Авторські спецкурси «Використання лазера у викладанні шкільного курсу фізики» з 1983 року, «Практика з шкільного фізичного експерименту» з 1993 року, «Використання комп'ютерної техніки у навчанні фізики» з 2003 року успішно запроваджуються у навчальний процес, забезпечуючи ефективну підготовку майбутніх учителів фізики. Постійно виступає з доповідями про актуальні проблеми дидактики фізики перед учителями м. Кіровограда і області.

Є організатором проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методичні особливості викладання фізики на сучасному етапі», що традиційно проводиться в Кіровоградському педагогічному університеті (1994-2004 рр.), Всеукраїнської студентської конференції «Фізика. Нові технології навчання» (1999-2014 рр.) та конференції «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (2001-2014 рр.), котра з 2005 року набула статусу міжнародної. Плідно виконує обов'язки наукового редактора, видав 25 збірників наукових праць.

Особливої уваги заслуговує та грань діяльності Степана Петровича, що стосується виховання кваліфікованих науково-педагогічних кадрів. Він створив потужну наукову школу, де під його керівництвом знайшли свою реалізацію один доктор та 14 кандидатів педагогічних наук. Немає ліку тим, кому в науковому пошуку він допоміг, кого підтримував порадами і навіть матеріальною допомогою. Ерудованість, енциклопедична освіченість, вимогливість до себе і своїх колег, надзвичайна працездатність є притягальними. Його розуміють як імениті учені, так і початківці, які досліджують проблеми дидактики фізики і особливо шкільного фізичного експерименту.

С.П. Величко за 40-річну викладацьку та наукову діяльність підготував понад 450 праць, в тому числі 3 монографії, 2 авторські свідоцтва, більше 50 посібників для учителів та студентів вищих навчальних закладів, з яких 37 мають гриф МОН України. Він є керівником спецради із захисту кандидатських дисертацій з теорії та методики навчання фізики КДПУ імені Володимира Винниченка, членом спеціалізованих рад інших ВНЗ. Плідно працює в КДПУ імені Володимира Винниченка організований ним Науковий центр зі створення шкільного навчального обладнання Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Як особистість Степан Петрович є дуже різноплановою людиною. Досягнувши висот у науковій та методичній сферах, він є активним учасником громадського життя. Ще під час навчання у Добрівській середній школі С.П. Величко був задіяний директором школи Юрієм Олександровичем Осадчим до дослідження історії рідного краю. Посіяні директором зерна проросли. Набуте в школі, в Станкуватому не пройшло даремно. Степан Петрович є патріотом історичної долі болгар краю, він є керівником Кіровоградського громадського товариства «Об'єднання болгар «Нашите хора». Товариство постійно проводить різноманітні дослідження, урочистості болгар на їх другій батьківщині і, зокрема у Станкуватому. Зокрема, сюди з усіх куточків України, і навіть з Болгарії приїздять гості. Село прикрашується національними українськими і болгарськими прапорами. Частим гостем є співак – соліст болгарського радіо Кольо Кашінський, акордіоніст Стоян Іванов, представник адміністрації м. Алфатар – Марена Маренова, тележурналіст Одеської студії телебачення Ганна Пенєва, заслужений журналіст України письменник Олександр Кердіваренко та інші. І, безумовно, душею свята є земляк станкуватців, професор, доктор педагогічних наук Степан Величко.

Безумовно, плідно працювати Степану Петровичу допомагає сім'я: дружина Валентина Олексіївна, сини Петро та Ігор. Обидва закінчили Київський державний університет імені Тараса Шевченка.

Неосяжною радістю Степана Петровича є 4 онуків.

Підбиваючи деякі підсумки Вашої сорокарічної трудової діяльності висловлю колективну думку: Ви справжній вчений високої думки, доктор наук, професор. Добра Вам.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Величко Степан Петрович [До сорокаріччя науково-педагогічної діяльності в КДПУ імені Володимира Винниченка]: Бібліографічний довідник /І.В.Сальник, Е.П.Сірик, О.В.Слободяник, Д.В.Соменко. – 2-е вид., виправ. і доп. – Кіровоград:: ПП «Ексклюзив-Систем», 2013. – 100 с.
2. Фізико-математичному факультету – вісімдесят: витоки, становлення, перспективи /За загальною редакцією Р.Я.Рижняка. – Кіровоград: «Код», 2010. – 160 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Садовий Микола Іллєч – проректор з наукової роботи Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор кафедри фізики та методики її викладання.

Коло наукових інтересів: історія фізики, дидактика фізики.